

TEREDDÜT

İsmet Emre

- Olumsuzu yakın kararsızlık hâlidir tereddüt. Kabulden çok redde yakındır. Zamana yayılan her irade; kabulün düşmanı, reddin dostudur. Kabul, keskin bir iradeyi gerektirdiğinden hızlıca onamayı; ret, belli bir bulanıklığı gerektirdiğinden zamana tabi oluşu gerektirir. Tereddüdün onamaya değil, redde yakın oluşu da söz konusu bulanıklıktır.

Reddin bulutları arasından baktığı için tereddüt; iradeyi zamana yayarak soluklaştırır, yorgun düşürür, unutturur, öldürür. Kabulü geçiştirme, reddi yumuşatma biçimidir bu sebepten ama her durumda redde yakın... Dilimizdeki “ikircik” kelimesinin zamana yayılan olumsuz irade anlamını mündemiç olması da tereddüdün olumlu veya olumsuz, her durumda karar verme düşmanı olduğunu gösterir. Kararsızlık bir yokluk hâlidir. İrade, karar vermek için yaratılmıştır; bilincin varoluş gerekçesi ve işlevi doğrudan karar vermeye dairdir; tereddüt ise karar vermenin ezelî, ebedî, ontolojik düşmanıdır. Müspet yahut menfi, her karar verme hâli ‘hareketli’ bir varoluşa yönelik; kararsızlık ise yokluğa vurgu yapan ‘statik’ bir kör bakışa, kötürüm ve bulunduğu yere saplanmış donukluğa yöneliktir.

İradenin mahiyetinde ‘tercih’ vardır. Tercih hareketi, hareket varoluşu gerektirir. Beyindeki her hücrenin lobotomik bir eylemsizliğe ayarlanmış olmasının gerekçesi budur. Beyin ölümü tabirinin aynı zamanda beyindeki hücrelerin donuklaşmasına, durağanlaşmasına gönderme yapmasının sebebi de... Beyin; bedenin merkezine, bütün organları sevk ve idare için, o işleve ve amaca uygun olarak yerleştirilmiştir. Hakkında bilgi olunana yönelik

net bir tavır geliştirirken hakkında bilgi bulunmayana yönelik karışıklığı da buradan kaynaklanır. Ortaya irade koyamama gerekçesinin başında, tercih edilene yönelik net bir fikir bulunmayış gelir. Bu da kendiliğinden mütereddidin tereddüt gerekçesini ortaya koyar: Tercihe müreccah olan hakkında kesin ve keskin bilgi yokluğundan kaynaklı bulanık bir alan varlığı ve iradenin bu kaotik alana girmeye cesaret edemeyişi. Tercihler arasındaki ayrım irade tarafından net görülse tereddüt kendiliğinden buharlaşacaktır. Tercih öğeleri arasındaki sınırları bilemeyişi; iyi ile kötü, doğru ile yanlış, güzel ile çirkin, erdemli olan ile erdemsiz olan arasındaki net ayrımı göremeyişe yönelik zayıf ışık bunlar arasındaki belirginlikleri sildiği için birine yönelme hâlinin ötekine götürebilme riski iradeyi olduğu yere kilitler. Tereddüt, burada iki yönlüdür kuşkusuz: Bakılanın kendine özgü karmaşası ve bakanın görmeyi engelleyici karmaşası; elbette irade burada tereddüdün altında kalır, ezilir.

Mütereddidin iradesinde ışık kaybı; ışığın ok gibi ileri fırlama çabukluğuna değil, yüzeyde peltekçe yayılmasına dairdir. Tereddüt, istekler arasındaki dikkat kaybına; dikkat kaybı karar verme ışığının güç kaybına, yorgunluğuna, silikleşmesine yol açar. Birbirine yakın iki seçenek arasından birini diğerine yeğ tutamayan bilincin olduğu yere saplanması, hareket kabiliyetini yitirmesi, donuklaşmasıdır bu sebepten tereddüt. Deha ile sıradan insan arasındaki kesin ayrımın bulunduğu yerde duruyoruz: Deha, muhatap olduğu meselelere tepeden ve görüş açısı üç yüz altmış beş dereceyi muhteva olarak baktığından tereddüt etmezken sıradan insan, dar görüş açısının gerisindeki karanlıklardan korkar ve tereddüdü üzerinden bir türlü atamaz. Bu, hakkında kesin bilgi sahibi olunan konulardaki irade hızı ile hakkında malumat bulunmayan konulara yönelik kaygının da gerekçesidir aynı zamanda.

Varoluşsal anlamda müspet karar, dört başı mamur sağlık; menfi karar, kesin ölüm; tereddüt, irade enerjisini topraklayan “hastalıklı” bir hâldir. İsteğin ileriye yönelik her atılışını durduran, hareket kabiliyetini kiltleyen, ruhun ışığını soğuran bir durağanlık hastalığıdır. Bulduğu yerde dönüp durur mütereddit. Kafasında bin atılma isteğiyle yanar tutuşur ama kaybetme olasılığının yarattığı risk; kazanacaklarına yönelme gücünü soğurur, emer, engeller durur. En tereddütlü insanlar, en sağlamlarıdır bu yüzden. Hayatın ortasında gezmeyi sever mütereddit. Risk almayı ölüm bilir. Kıyıları, uçurum kenarlarını, sınırlarda dolaşmayı aklına bile getirmez. Soğuk da sevmez sıcak da. Ilık nefestir onu yaşatan. Merakı ciddi boyutlara varmayan, gizemin peşinden koşturan insanlar değildirler müteredditler. İşte, öylesine iki uç arasındaki vasatta dolaşırlar. Garantili bir

hayat ama dağın ötesine asla geçmeyen... Güvenli bir hayat ama asla risk almayan... Yaşadığı sanısıyla avunur mütereddit hayatın değerine yakından bakmadan hiç. Evdeki bulguru kaybetme endişesi, eldeki pirince gitmeyi engeller. Küçük bir alan içinde, küçük duygular ile küçük yetinme yekinişleri mütereddidin kaderidir.

Sünepe değildir mütereddit. Girişmek için yanar tutuşur. İçinde her an yeni bir yolculuk özlemi, her an bir arayış, her an hayatın gerçeklerinden kaçıp hayallere sığınış. Bir yere kadar: Hayal zemini gerçeğin sınırlarına çekildiği an müteredditte kızgın ateşler başlar. En büyük hayalciler ve en büyük hayal kırıklığı sahipleridir müteredditler. Hayal dünyaları sonsuz, sınırsız; gerçekleştirme ihtimalleri ise neredeyse sıfırdır. Gözlerini kapayıp riskin içine bir kez olsun atlamazlar. Mutlak garantici olduklarından içinde %1 risk bulunan işe yüz çevirir, başa dönerler. Sisypus, en çok bunlara uygundur. Gerçek ile hayal, hayat ile düş arasındaki o ince alanı en çok kalınlaştıranlar bunlardır. Söylem ile eylem, fısıltıyla da olsa birbiriyle hiç buluşmaz. Bütün çağlıtılar yerin altına aittir müteredditlerin coğrafyalarında. Hiçbir bulut ışığı gölgelemez, hiçbir ırmak sele dönüşmez, hiçbir fırtına görünür bir zarara yol açmaz, hiçbir volkan ince bir nokta bulup patlamayı denemez. *Denemeyi düşünür* mütereddit, *denemez*...

Aristo'nun eşit mesafeye koyduğu peynirlere hareket edemeyen aç farelerde olduğu gibi... Eşit mesafede duran arzu nesnelere hiçbirine yönelmeye izin vermez tereddüt. Ne vakit birine yönelecek olsa ötekini feda ettiğini düşünür mütereddit. Birini alma pahasına elinde olmayan ama olma ihtimali bulunanı yok etme büyük bir trajedidir ona göre. Gökteki yüz kuşa özlemle bakıp dururken eldeki soluk, kanatsız tek kuşu okşar. İyi olurdu elbette gökteki kuşları yakalama da ya, "bu da yeter bana nasılsa" der. Peynirler; orada, eşit mesafede çağırır durur aç fareyi. Her tercihin, geriye kalanlardan mahrum kalma riski aklıktan öldürür onu sonunda. Arzu nesnelere arasında, tercih edemeyişin dondurduğu ölü fareler alanıdır tereddüt.

Hayat, bir taraftan öteki tarafa geçme yolculuğundan ibaret insan için. Karar vermeye ayarlanmış bir iç dünya serüvensidir insan. Mütereddit ise bütün trafiklerde karşı yakaya geçmek için gücünü toplayıp son anda vazgeçen kişidir. Yüreğinin bereli oluşu bundandır. Tereddüdün yok ettiği iç dünyalardan bahsediyoruz. Esmeye hazır durgun yellerden, doğmaya hazır doğmayan güneşlerden, yeşermeye hazır kuruyan filizlerden, sevmeye hazır sevmeyen, gitmeye hazır, gitmeyen iç dünyalardan. *Hazır ama değil* olanlardan...

Hüznü de sevinci de derin değildir mütereddidin. Derin sulardan korktuğu için boğulma riski de yoktur okyanusun derinliklerini fark etme riski de... Gözleriyle uzağı, en uzağı tarassut eder; özlemle bakar bütün o maviliklere, bütün o mavilikleri bir başından ötekine göz yolculuklarıyla dolaşır durur durmasına ya, kıyıdan içeri tek bir adım atmaya korkar. Gider gelir, gider gelir. “İyi burası.” der ardından. Su, sudur nasılsa ha ortası ha kıyısı. Kaybetmez, kazanmaz da... Kolay kolay kazaya uğramaz mütereddit, uzun yaşar bu yüzden. Uzun ama ışıksız... Kelebek gibi yoğunlaştırılmış uçma hevesinin kaybettirdiği zaman ile kaplumbağa gibi ağır adımlı gidişatın kazandırdığı zaman arasında salınır durur mütereddit. Kelebek ile kaplumbağanın sentezi bir varlık olsa o olurdu kuşkusuz müteredditler. Uçanlar ile dört ayağı toprağa mahkûm olanlar, bir gün, dolu dolu yaşayanlar ile üç yüz yıl sürünenler arasında... Büyük zaferlerin muhteşem tadını da bilmez onlar, büyük yenilgilerin derin kederinden de uzaktır. “Kim savaştacak?” diye düşünürler, ucunda yengi olsa bile; “Ya yenilirim diye düşünürler.” savaşa girmez, seyrederek...

Bir yer var, mütereddidin bakıp durduğu. Bir yer var, mütereddidin hiç göremeyeceği. Bir yer var, mütereddit hiç terk etmez orayı. Bir yer var, mütereddit bir ömür orada dolaşır durur. Ne vakit gözlerine baksanız yükünü yüklemiş, oradan ayrılacakmış gibi bakar size; ne zaman gözlerine baksanız yükünü bırakmış, orada, ayakta, oturmaya hazır...

İkizler burcudur. Her an hareket, her an kımlı, kıpır kıpır bir yürek... Bir adım ileri, iki adım geri; bir adım ileri, iki adım geri... Hayalindeki her şeyin elindeki tek bir şeye feda edilme ihtimalinde ‘hayal’in penceresinden bakmanın çok daha hoş olduğunu düşünür mütereddit. Ölüm döşeginde bile “Acaba gitmesem mi?” diye şöyle bir geçirir içinden. Gözleri yarı açık ölür mütereddit. İsteyip gerçekleştiremediklerinin baktığı burası ile kaybetmekten korktuğu öteki tarafa bakan iki göz... Gitmiyorum deyip tekrar dönebilir öldükten sonra ama burada da kalmayıp tekrar gider öteki tarafa. Herkes bir kez ölürken binlerce kez ölür mütereddit bu yüzden ya da belki baygın yaşar hep. Bir yönüyle teyakkuza yönelme iradesi, öteki yönüyle uyukulu hâlini yitirmeme çabası.

Ölmez mütereddit çünkü doğmamıştır...